

Дир. І. І. Шамко
(big H.S.)
МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Черкаський національний університет
імені Богдана Хмельницького

**ВІСНИК
ЧЕРКАСЬКОГО
УНІВЕРСИТЕТУ**

Серія
ПЕДАГОГІЧНІ НАУКИ
Спецвипуск
Частина I

Черкаси – 2010

Матеріали «Вісника» присвячені висвітленню спільних ідей, поглядів, думок, особливостей педагогічної діяльності великих педагогів-гуманістів В.О.Сухомлинського і О.А.Захаренка.

У публікаціях досліджуються результати педагогічної практики двох великих педагогів, здійснюється аналіз педагогічних доробків В.Сухомлинського і О.Захаренка в контексті сучасної науки і педагогічної практики.

Наукові статті збірника рекомендовані викладачам вищої школи, аспірантам, студентам, соціальним працівникам, а також усім тим, хто цікавиться соціально-педагогічною проблематикою.

Постановою президії ВАК України від 10.02.2010 р. № 1-05/1 (Бюлетень ВАК України, 2010. – №3) журнал включено до переліку наукових фахових видань зі спеціальності «Педагогічні науки».

Журнал рекомендовано до друку Вченою радою Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького (протокол № 1 від 30.08.10 р.)

Головна редакційна колегія:

д.пед.н., проф. *А.І. Кузьмінський* (головний редактор), д.б.н., проф., чл.-кор. АПНУ *Ф.Ф. Боечко* (заступник головного редактора), д.пед.н., проф. *Н.А. Тарасенкова* (заступник головного редактора), к.ф.-м.н., доц. *О.О. Богатирьов* (відповідальний секретар), д.ф.-м.н., проф. *А.М. Гусак*, д.ф.-м.н., проф. *В.М. Соловійов*, д.е.н., проф. *І.І. Кукурудза*, д.б.н., проф. *В.С. Лизогуб*, д.філос.н., проф. *О.В. Марченко*, д. і. н., проф. *В.В. Масненко*, д. і. н., проф. *А.Ю. Чабан*, д. х. н., проф. *Б.П. Мінаєв*, д.філол.н., проф. *В.П. Мусієнко*, д.філол.н., проф. *В.Т. Поліщук*, д.філол.н., проф. *С.А. Жаботинська*.

Редакційна колегія серії:

Тарасенкова Н.А., д.пед.н., проф. (відповідальний редактор); *Біда О.А.*, д.пед.н., проф. (заступник відповідального редактора); *Король В.М.*, к.пед.н., доц. (відповідальний секретар); *Бурда М.І.*, д.пед.н., проф., член-кор. АПН України; *Градовський А.В.*, д.пед.н., проф.; *Десятов Т.М.*, д.пед.н., проф.; *Євтух М.Б.*, д.пед.н., проф., академік АПН України; *Капська А.Й.*, д.пед.н., проф.; *Крилова Т.В.*, д.пед.н., проф.; *Малова І.Є.*, д.пед.н., проф. (Росія); *Мельников О.І.*, д.пед.н., проф. (Білорусь); *Мілушев В.Б.*, доктор, доц. (Болгарія); *Ничкало Н.Г.*, д.пед.н., проф., академік АПН України; *Расчьотіна С.О.*, д.пед.н., проф. (Росія); *Скафа О.І.*, д.пед.н., проф.; *Симоненко Т.В.*, д.пед.н., проф.; *Архипова С.П.*, к.пед.н., проф.; *Грабовий А.К.*, к.пед.н., доц.; *Грищенко В.Г.*, к.пед.н., доц.; *Демченко О.Г.*, к.ф.-м.н., доц.; *Касярум Н.В.*, к.пед.н., доц.; *Майборода Г.Я.*, к.пед.н., доц.; *Прокопенко Л.І.*, к.пед.н., проф.; *Савченко О.П.*, к.пед.н., доц.

За зміст публікації відповідальність несуть автори.

**Засновник – Черкаський національний університет
імені Богдана Хмельницького**

Свідоцтво про державну реєстрацію КВ № 16161-4633ПР від 11.12.2009

Адреса редакційної колегії:

18000, Черкаси, бульвар Шевченка, 81, Черкаський національний університет
ім. Б.Хмельницького, кафедра педагогіки вищої школи. Тел. (0472) 47-13-25

ЗМІСТ

Савченко О.Я. Педагогічні системи В.О.Сухомлинського і О.А.Захаренка: новий формат педагогічних читань.....	5
Сухомлинська О.В. Школи Сухомлинського і Захаренка як альтернативи існуючим	7
Кузьмінський А.І. Духовна спорідненість педагогічної теорії й практики В.О.Сухомлинського і О.А.Захаренка	12
Побірченко Н.С. Особистість учителя крізь призму поглядів В.О.Сухомлинського та О.А.Захаренка	17
Бібік Н.М. Пізнавальний інтерес у педагогічних системах В.О.Сухомлинського і О.А.Захаренка	25
Кузь В.Г. В.О.Сухомлинський і О.А.Захаренко: педагогічне творення майбуття через минувшину і сьогодення.....	30
Корисєв В.П. Життєва педагогіка В.О. Сухомлинського.....	35
Кузьменко В.В. Формування в учнів уявлень про навколишній світ у творчому доробку В.О.Сухомлинського та О.А.Захаренка.....	41
Калініченко Н. А. Соціально-педагогічні засади трудової підготовки учнів у Сахнівській школі О. А. Захаренка.....	46
Завгородня Т. К. Проблема виховання особистості у колективі в педагогічній спадщині В.О.Сухомлинського та О.А.Захаренка	55
Чорна К.І. Патріотичне виховання школярів в умовах модернізаційних суспільних змін в контексті педагогічного доробку О.А.Захаренка	59
Киричок В.А. Проблема патріотичного виховання молодших школярів у педагогічній спадщині В.Сухомлинського і О.Захаренка	64
Постовий В.Г. Теоретичні і практичні засади педагогічної системи виховання дітей В.О.Сухомлинського	69
Богданець-Білоskalенко Н.І. Естетичне виховання дитини (педагогічний досвід В.О.Сухомлинського).....	74
Челпаченко Т. В. Методи обучения в дидактической системе В.А.Сухомлинского	77
Конькина Е.В. Значение традиций в воспитании культуры здоровья подростка	80
Сарасва О.В. Василь Сухомлинський: рефлексія педагогічної системи.....	85
Колесникова А.А. Педагогические ориентиры воспитания духовной культуры младшего школьника в контексте идей В.А.Сухомлинского	90
Коляда Н.М. Методика піонерської роботи у педагогічній системі В.О.Сухомлинського (1918-1970)	95
Зайченко А.Б. Ідеї Василя Сухомлинського щодо формування ціннісного ставлення до людей в дитячому об'єднанні.....	102
Коновальчук В.І. Психологічні ідеї педагогічної спадщини В.О.Сухомлинського	105
Слесик К.М. Педагогічна модель формування етичної культури лідерів учнівського самоврядування через гуманістичні ідеї В. Сухомлинського	109
Кравченко О.О. Теоретичні засади соціального виховання в педагогічній спадщині В.О. Сухомлинського	113
Рідкоус О.В. Педагогічні погляди В.О.Сухомлинського та О.А.Захаренка на проблему створення ситуації успіху.....	117
Бабій І.В. Моральне виховання особистості в педагогічній спадщині Василя Сухомлинського.....	122
Дьоміна В.В. Формування моральних якостей молодого покоління в епістолярній спадщині В.О.Сухомлинського	126
Зоря В.Г. Реалізація концепції праці у виховних системах педагогічної спадщини В.Сухомлинського і О.Захаренка.....	129
Терещенко О.П. Морально-естетичне виховання дошкільника у педагогічній спадщині В.О.Сухомлинського.....	133

Чиренко Н.В. Актуальність проблеми виховання почуття власної гідності особистості в контексті гуманістичної педагогіки та наукового доробку В.О.Сухомлинського	136
Ревнюк Н.І. Виховні основи формування особистості у спадщині В.Сухомлинського	139
Чумак Л.В. Спорідненість культур полікультурного виховання В.О.Сухомлинського і О.А.Захаренка	142
Фатєєва К.В. Сімейне виховання у педагогічній спадщині В.О.Сухомлинського... ..	147
Карпенко М.І. Розробка В.О.Сухомлинським концепції формування культури здоров'я школярів	150
Чабаненко І.А. Роздуми про статеve виховання в педагогічній спадщині О.А.Захаренка	156
Черкашина Л. А. Проблема трудового виховання у педагогічній спадщині В.О.Сухомлинського	159
Іщенко Л.В. Казка як засіб розвитку мовленнєвої творчості дітей дошкільного віку	162
Заліток Л.М. Погляди В.Сухомлинського на місце книжки у виховному процесі школи	165
Юрчонок Ю.В. До проблеми становлення авторських шкіл в Україні	170

РОЗДІЛ П. ПРОБЛЕМИ ДІЯЛЬНОСТІ СІЛЬСЬКОЇ ШКОЛИ У СПАДЩИНІ В.О.СУХОМЛИНСЬКОГО І О.А.ЗАХАРЕНКА

Мудрік В. І. Організація життєдіяльності учнів сільської школи на ідеях В.О.Сухомлинського	177
Мелешко В.В. Втілення ідей О.А.Захаренка в розвиток педагогічної системи сільської школи	181
Іванюк Г.І. Гуманістичні ідеї та осмислення особистостей розвитку сільської школи в педагогічній спадщині Василя Сухомлинського	185
Лопухівська А.В. Соціальне становлення учнів сільської школи у педагогічній системі В.О.Сухомлинського	190
Цимбалару А.Д. Освітнє середовище в школах В.Сухомлинського і О.Захаренка	193
Ящук І.П. Розвиток виховуючого середовища навчального закладу у педагогічній практиці Олександра Захаренка	197
Краснова В.И. Самореализация одаренных детей во внеучебной деятельности сельской школы в контексте идей В.А. Сухомлинского	201
Грїтчина А. І. Актуальні проблеми сімейного виховання в педагогічній спадщині В.О.Сухомлинського	208
Єсьман І.В. Педагогічна освіта батьків у науковому доробку В.Сухомлинського	211
Кований А.О. Роль сімейного виховання у формуванні особистості в педагогічній спадщині О.А.Захаренка	215
Карпушевська Л.Р. Проблема виховання статевої культури учнів у педагогічній спадщині В.О.Сухомлинського	217
Малиношевський Р.В. Педагогізація сім'ї як передумова створення цілісного виховного середовища у педагогічній системі В.Сухомлинського	221

освіти сільських школярів. Відсутність науково обґрунтованих моделей розвитку сільських шкіл, які б відображали цілісність педагогічної системи, способи взаємодії вчителів, учнів, батьків, громадськості села, призводить до стихійного створення педагогічно недоцільних моделей або копіювання вже відомих зразків. Саме над розв'язанням цих проблемами працює сьогодні лабораторія сільської школи Інституту педагогіки НАПН України.

Очевидною є і зацікавленість районних відділів (управлінь) освіти, органів місцевого самоврядування в удосконаленні роботи навчальних закладів, які спонукають до творчості, стимулюють розвиток закладів освіти.

Тільки науково обґрунтовані перетворення в окремій школі як первинній структурі системи регіональної освіти може привести до позитивних змін, забезпечити підвищення якості навчально-виховного процесу, підвищити рівень навчальних досягнень сільських школярів. Сучасна сільська школа прагне забезпечити такі умови, де б учні почували себе впевненими у власних силах і мали всі можливості для досягнення запланованого рівня освіти, орієнтуючись на виклики часу та потреби ринку праці.

Література

1. Педагогика: Большая современная энциклопедия /Сост. Е.С. Рапацевич – Мн.: «Соврем. слово», 2005. – 720 с.
2. Захаренко О.А. Слово до нащадків. – К.: СПД Богданова А.М., 2006. – 216 с.
3. Захаренко О.А. Роздуми, поради, мрії /Упорядник Н.В. Орлова – К.: Наконний світ, 2006. – 52 с.
4. Академік із Схнівки / За ред. А.І. Кузьмінського. – Черкаси: Вид. ЧНУ ім. Богдана Хмельницького, 2008. – 448 с.
5. Захаренко О.А. Гордієві вузли сучасної школи. Як їх розв'язати? // Педагогіка толерантності. – 1999. – № 3 / 4.
6. Захаренко О.А., Мазурик С.М. Школа над Россю. – К.: Радянська школа, 1979. – 150с.

УДК 37.034.018.51

Г.І.Іванюк

ГУМАНІСТИЧНІ ІДЕЇ ТА ОСМИСЛЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОЇ ШКОЛИ В ПЕДАГОГІЧНІЙ СПАДЩИНІ ВАСИЛЯ СУХОМЛИНСЬКОГО

Анотація. У статті розкрито ідеї дитиноцентризму в педагогічній спадщині Василя Сухомлинського, що визначили особливості розвитку сільської школи на гуманістичних засадах у 60 – 80-их роках ХХ століття.

Аннотация. В статье раскрыты идеи Василия Сухомлинского о развитии сельской школы, основанной на гуманистическом отношении к личности ребенка, в 60-80-е годы ХХ столетия.

Annotation. V. Sukhomlynskyi's ideas concerning village school development based on the humanistic attitude to the child personality in 1960s – 1980s are analysed in the article.

Наприкінці 50-х рр. ХХ століття на хвилі лібералізації суспільно-політичного розвитку склалися передумови розвитку гуманістичної педагогіки. Для сільської школи це був період пошуку шляхів розвитку. Педагогічні колективи активно вивчали та впроваджували досвід педагогів-новаторів, шукали свої оригінальні підходи до оновлення навчально-виховного процесу. Відроджувалася культурно-педагогічна традиція українського шкільництва – пріоритет виховання над навчанням на гуманістичних засадах. Налагоджувалися зв'язки сільських шкіл з трудовими колективами, професійно-технічними училищами, навчально-виробничими комбінатами.

Деяке послаблення партійно-державного тиску на зміст і методи навчання і виховання сприяло поверненню в школу гуманістичних філософських ідей самоцінності особистості, можливостей її розвитку, поваги до особистості, пріоритету морального виховання.

Розвинені В.О.Сухомлинським гуманістичні ідеї виховання та навчання учнів за нових умов наповнилися новим змістом. На думку вченого, діяльність сільських шкіл будувалася на головних принципах трудового виховання: єдності трудового виховання та розумового розвитку; виявлення та розвитку індивідуальних якостей та здібностей у праці, причому суспільно корисній праці; раннього включення дітей у продуктивну працю;

творчого характеру праці; спадкоємності генерацій у трудовій діяльності; посиленості та багатогранності праці дітей; єдності праці та багатогранності духовного життя [1].

Про ефективність комплексного застосування цих принципів у навчально-виховному процесі сільських шкіл свідчить новаторський рух у сільських школах України. Проте таких шкіл було небагато. Їхня діяльність не стала визначальною у розвитку сільської школи. Подекуди впровадження новаторських ідей закінчувалося на етапі вивчення їхнього досвіду. Помилковими були й спроби механічного перенесення досвіду без урахування економічних, соціально-культурних та педагогічних умов кожної школи окремо.

Головні суперечності розвитку сільської школи на цьому етапі полягали у зародженні окремих гуманістичних виховних систем та відсутності соціально-економічних, ідеологічних умов для їх реалізації в педагогічній практиці. Готовність сільської школи до сприйняття та розвитку гуманістичних паростків радянської педагогіки була очевидною. Проте економічний розвиток держави у 1950–1960-х рр. ще не відповідав гуманістичним починанням, які мали місце в розвитку сільської школи. Після введення загальної обов'язкової восьмирічної освіти (1962/1963 навчальний рік) відбулося значне розширення мережі восьмирічних шкіл, проте повні середні школи здебільшого знаходилися лише у великих селищах та містах; розширилася мережа шкіл колгоспної молоді.

У 1951–1958 рр. у селах України працювало понад 25 тис. загальноосвітніх шкіл, в яких навчалися пересічно 3,5 млн. дітей. Для підвищення загальнокультурного рівня колгоспного селянства надзвичайно важливе значення має те, що з кожним роком розширюється мережа середніх шкіл. У 1958 – 1959 рр. у селах України таких шкіл працювало на 60% більше, ніж в останньому передвоєнному році. До того ж учнів у сільських загальноосвітніх середніх школах навчалось значно більше, ніж до війни [2].

Навчальні плани пропонували й для сільських шкіл. Було оновлено зміст навчання. Соціально-економічні реформи 1960-х рр. справили незаперечний вплив на розвиток усієї системи освіти, зокрема на сільську школу.

Домінантою діяльності школи на цьому етапі була трудова підготовка учнів. Її здійснювали за рахунок годин навчального плану, включення учнів у діяльність виробничих бригад у сільськогосподарському виробництві та у науково-дослідницьку роботу. Сільська школа стала об'єктом теоретичних досліджень та реалізації гуманістичної педагогіки в сільських школах (В.О.Сухомлинський, І. Г.Ткаченко, О.А.Захаренко) [3, 4, 5].

У педагогічну теорію та практику повертається дитиноцентризм. Знання дитини, усіх, хто її оточує, вважав В. О. Сухомлинський, – це наука про людину, «людинознавство». Проте знання про людські чесноти, шляхи та умови їх розвитку стають дійовими лише тоді, коли сама особистість перетворюється на суб'єкта діяльності. Введення дитини у світ людинознавства будить її думки, почуття, волю до власного самовизначення. Розповіді (чи будь-яка інша інформація) про велике, героїчне не можуть залишати самого вихованця байдужим. Важливо, щоб та інформація, носієм якої є вчитель, будила інтерес, зацікавленість, спонукання до особистої діяльності. «Піднесення людини я уявляю собі як глибоку моральну роботу розуму і серця, сенс цієї роботи полягає в тому, що людина готується духовно, морально до самовиявлення, до того, щоб розкрити себе» [6].

Пріоритетом професійної діяльності педагога є повага до особистості (вихованця, батька, мешканця цього села тощо). Піднесення людини здійснюється за допомоги слова, що є найважливішим інструментом учителя. Вчитель не просто володіє словом, він спрямовує його на те, щоб «слово учителя, насамперед слово, звернене до розуму, серця, душі вихованця, і обставини, створювані в колективі, в спільній праці, у стосунках дітей та дорослих, – усе це переконує людину в тому, що вона – творець, володар праці, і від неї самої, від її волі, наполегливості, працьовитості залежить виявити себе, розкрити свої здібності, сили, здібності, талант» [6].

На відміну від учителя міської школи, вчитель у селі має особливу значущість. Професійна діяльність учителя, його особисте життя в сільському середовищі – прозоре. Тому всі вчинки вчителя, його громадянська позиція, особисті оцінні судження стають предметом схвалення чи засудження не лише учнів, а й їхніх батьків, громадськості села.

Вчитель сільської школи – не просто викладач математики, літератури, історії тощо. Він – провідник людської культури. Культура вчителя виявляється у професійній діяльності, веденні господарства, спілкуванні з колегами, учнями та батьками. Авторитет сільського вчителя, його суспільний портрет пишуть його односельці та вихованці. Зрозуміло, що до сільського вчителя громадськість висуває високі вимоги. Часто ці вимоги суперечать умовам життя та праці вчителя. Очевидно, що відірваність від центрів культурного життя, неспроможність користуватися сучасними науковими досягненнями ставить сучасного сільського вчителя у несприятливі умови. Перевантаження домашнім господарством, обмежений доступ до психолого-педагогічної, методичної літератури залишається тягарем вчителя. Тому праця сільського вчителя потребує підтримки держави.

Шляхетний характер спілкування між учнями може спрямовувати лише педагог, який сам усвідомлює цінність людської гідності, неповторності і вміє навчати цього своїх вихованців. Якими компетенціями має володіти сучасний учитель для того, щоб виконувати цю шляхетну місію? Насамперед, він має проникнутись потребами особистості, її проблемами, бути готовим без засудження сприймати протилежні думки, вчинки. Для того, щоб виховувати вільну і відповідальну особистість, здатну і готову робити свій вибір.

Оцінка В.О.Сухомлинським виховної ролі гуманних стосунків між учнями в класі та школі є актуальною для сучасної школи. Особливо значуща ця проблема за умов діяльності сільських шкіл: у переважній більшості вони малочисельні або неповнокомплектні. Середовище спілкування обмежене, що є гальмівним чинником формування готовності особистості до спілкування у соціогетерогенних групах. «Якою стане людина – це залежить від того, яке в неї спілкування з іншими людьми, до чого воно кличе душу і волю, який світ людський відкривається перед нею» [7].

Приділяючи належну увагу особистості, визначаючи її пріоритети у вихованні, В.О.Сухомлинський важливою умовою виховання вважає «єдність колективного та індивідуального, громадського та особистого». Потребує виокремлення думка В.О.Сухомлинського про взаємозумовленість виховання особистості в колективі. Вплив колективу на морально-духовний розвиток особистості виявляється в усвідомленні учнем духовної спільності, готовності відстоювати свої переконання. Усвідомлення своєї духовної спільності з колективом виявляється у спільній діяльності. Сутність такої діяльності, оскільки вона залишає слід у почуттях, думках, розвиває вольову сферу. Поєднання різних видів діяльності, залучення учнів до тих, що становлять інтерес для сучасної людини, є також предметом педагогічного осмислення.

Стосовно сільської школи поширена думка, що головна сфера діяльності учнів – фізична праця у сільськогосподарському секторі. На думку В.О.Сухомлинського, це – педагогічна недоречність. Навпаки, школа має нівелювати негативні чинники, які обмежують розвиток учня, його входження до сучасного суспільства як суб'єкта життєдіяльності.

Духовне життя людини визначене сутністю та характером її ставлення до інших людей, своїх рідних, самої себе, природи. Воно реалізується в діяльності. Від стосунків, що складають та розвиваються у навколишньому середовищі, залежить реалізація індивідуальної сутності особистості: «для успішного розв'язання цього завдання треба враховувати закономірності духовного життя дитини, що залежить від її вікових особливостей, зумовлюються складністю і багатогранністю процесу формування духовного світу людини» [7].

Залучення учнів різних вікових категорій до діяльності у навколишньому середовищі може мати різний характер: дослідницька робота, спостереження, виконання проектів; робота у майстернях: випилювання, залучення учнів до народних ремесел; відновлення пам'яток природи, культури. Проте працю В.О.Сухомлинський не вважав самоціллю. Лише та праця може бути педагогічно доцільною, яка приносить особистості радість і бадьорість, усвідомлення своєї значущості. У такому разі праця буде умовою повноцінного психічного, фізичного розвитку особистості, становлення її соціальної активності.

Осмислення особливостей розвитку сільської школи в теоретико-практичній спадщині В.О.Сухомлинського стосуються різних аспектів її життєдіяльності. Проте варто

зупинитися на тих, які є притаманними саме сільській школі та відрізняють її від міської, а також є актуальними для розвитку сучасної педагогічної теорії та практики. На думку Василя Олександровича Сухомлинського, особливість сільської школи полягає в тому, що «вона задає тон всьому інтелектуальному і духовному життю села» [8]. Школа в селі покликана виконувати функцію культурно-освітнього розвитку учнів, батьків та громадськості. Відірваність від центрів культури (бібліотек, театрів, музеїв тощо) обмежує доступ учнів сільської школи до найкращих зразків національної та світової культури. Тому педагогічний процес у сільській школі вимагає особливих підходів до його організації.

У 1960–1970-і рр. активно нагромаджували досвід учителі-практики, педагогічні колективи шкіл. Знання за межами України є творчий досвід роботи педагогічного колективу Павлівської середньої школи під керівництвом В. О. Сухомлинського. Педагогічна система В. О. Сухомлинського є сплавом педагогічної практики, теоретичного аналізу та педагогічного таланту. В. О. Сухомлинський вважав, що соціальний і моральний прогрес суспільства вирішальною мірою залежить від того, як люди, що складають це суспільство, ставляться до праці, оскільки вона є джерелом не лише матеріальних і духовних благ, а й цікавого і повноцінного життя.

На думку В. О. Сухомлинського, важливою проблемою сільської школи є забезпечення якості освіти у тісному взаємозв'язку з розвитком культурно-духовного життя учнів та їхніх сімей. Пріоритети сільської школи – це забезпечення інтелектуальних та культурно-духовних потреб молоді. Підвищення якості освіти учнів сільських шкіл неможливе без піднесення культурного життя школи та сім'ї. Варто замислитися над тим, щоб «світ сільської школи був царством думки, книжки, читань, глибокої поваги до знань, науки, культури» [8]. Адже школа покликана забезпечити інтелектуальні, моральні та інші цивілізаційні потреби молодих людей. Від якості забезпечення цих потреб залежатиме майбутнє села, збереження його суспільної значущості.

Специфічною проблемою сільської школи є посилення розкриття інтелектуально-духовної сутності праці на землі, виховання почуття гордості сільського жителя. Недоліком виховання учнів у сільській школі, вважав В. О. Сухомлинський, є применшення значущості сільського жителя, «сором'язливість» та засвоєння почуття «меншовартості сільського жителя». Тому село залишають кращі вихованці школи. Сільські школи здебільшого не ставлять пріоритетом розкриття інтелектуальної спрямованості праці на землі. Викладання дисциплін природничої галузі в сільській школі має свою специфіку. Умови освітнього середовища села, наявність пришкольніх ділянок сприяють налагодженню науково-дослідницької праці учнів та вчителів. Залучення учнів до пошукової діяльності, вивчення ними сучасних технологій вирощування сільськогосподарських культур тощо стимулюють розвиток пізнавальних інтересів. Інтелектуальна праця учнів у природі сприяє розумінню ними суті законів природи, гармонії природи та людини. Економічна освіта учнів сільських шкіл має ґрунтуватися на вивченні основ фермерського господарства. Економічні перетворення на селі вимагають сучасних підходів до підготовки освічених господарів землі, виховання життєвої компетентності особистості. Сільська школа покликана виховувати самодостатнього господаря землі, а не її споживача.

Природа і праця у спілкуванні з природою повинні і можуть бути важливим чинником всебічного розвитку особистості. Вона сприяє розвитку їхніх духовно-психічних і фізичних сил. Залучення учнів до посильної, інтелектуально насиченої праці на полі, фермі, науково-дослідних ділянках стимулює засвоєння знань, розвиток ідей та способів їх утілення. Творча праця в природі сприяє розвитку громадянських якостей особистості учня. У процесі догляду за рослинами, тваринами учні навчаються сприймати світ природи, розуміти його. Розвиток морально-духовної сфери учня відбувається у взаємодії з природою. Усвідомлення себе часткою цієї природи розвиває у нього почуття відповідальності за дії людини в природі.

Залучення учнів до праці в природі не повинно бути мотивованим тільки споживацькою метою. Педагог веде учнів до розуміння ролі природних ресурсів, дії природних законів, розуміння відповідальності за злочинні дії в природі. Це сприяє розвитку естетичних смаків, співпереживання. Проте не лише фізична праця учнів у природі є

характерною для сільської школи. Уроки на природі навчають учнів спостерігати розмаїття барв, найтонші форми рослин, сприймати гармонію кольорів та звуків. Єднання з природою у процесі творчої діяльності розвиває у учнів також розуміння цінності людської праці. Все це допоможе сьгоднішнім учням стати турботливими господарями своєї землі. Праця на землі розвиває шляхетні якості особистості: гідність, уміння наполегливо долати життєві перешкоди. На думку В.О.Сухомлинського, «активне спілкування з природою за допомогою розумної, цікавої суспільно корисної праці – це, образно кажучи, місток, що з'єднує знання з ідеями, веде до становлення громадянина» [9].

Через специфічні особливості функціонування сільської школи педагогічна творчість учителя, директора має особливий відтінок. Зважаючи на те, що значна частина загальноосвітніх навчальних закладів, які функціонують у сільській місцевості, – неповнокомплектні та малочисельні змінюються деякі функціональні обов'язки директора школи та його заступників. Поєднання адміністративно-господарських функцій з педагогічними, методичними, навчально-методичними вимагає від директора загальноосвітнього навчального закладу не лише глибоких теоретико-практичних знань, а й здатності та готовності вдосконалювати свої психолого-педагогічні управлінські знання, оволодіння сучасними педагогічними технологіями.

Організація педагогічного процесу школи не буде повна та життєздатна без залучення батьківського колективу, громадськості села. Школа сьогодні має бути готова надавати освітні послуги. Замовником їх дедалі частіше стають сім'я, самі учні. Отже, чи кожен сільський загальноосвітній навчальний заклад може задовольнити ці запити? Наближення всього інтелектуального життя шкільного колективу та сім'ї є однією з умов розв'язання цього завдання. Єдність освіти та виховання, освіченості та вихованості, перетворення знань на особисті переконання, єдність навчання та морального виховання мають бути усвідомлені директором та вчителями. Без такого спільного підходу школа не може виконати свого завдання – забезпечення умов для розвитку особистості [10].

Виховання почуття людяності, свободи вибору є умовою розвитку особистісної гідності та цінності вихованця. Врахування можливостей виховного колективу, зовнішнього середовища та вікових особливостей вихованця є невід'ємною складовою умовою системи В.О.Сухомлинського. Саме ці позиції є вихідними у розробленні шляхів досягнення мети виховання. Від сфери духовного життя вихованця та чинників впливу на його розвиток «залежить дієвість двох основних методів виховання – переконання і практичного привчання» [7].

Спрямування змісту, всієї діяльності школи великою мірою залежить від того, чим живе педагогічний колектив, яке інтелектуальне та духовне багатство він готовий передати молодим людям. У статті «Розмова з молодим директором школи» кожна думка є дороговказом, рекомендаціями стосовно управління школою [9].

Економічні, соціальні, демографічні зміни на селі загострюють проблему сучасної сільської школи. Зміни соціально, економічного укладу сучасного села, нові технології господарювання випереджують зростання доступу до якісної освіти учнів. Школа потребує оновлення.

Розроблення теоретичних і практичних засад діяльності сільської школи на початку ХХІ століття потребує нового прочитання та осмислення гуманістичних ідей, обґрунтованих Василем Сухомлинським.

Література:

1. Сухомлинський В.О. Природа, праця, світогляд//Вибрані твори: У 5-ти т.–К.,1977.–Т.5.–С. 553.
2. Історія селянства Української РСР: У 2-х т. – К., 1967. – Т. 2. – С. 455.
3. Сухомлинський В.О. Павліська школа // Вибрані твори: У 5-ти т. – К., 1976. – Т.4. – С.7 – 389.
4. Ткаченко І. Г.Богданівська середня школа ім. В. І. Леніна. – К., 1975. – 276 с.
5. Захаренко О. А.Слово до нащадків. – К., 2006. – 216 с.
6. Сухомлинський В.О. Людина–найвища цінність//Вибрані твори:У 5-ти т.–К.,1977.–Т.5.–С. 467.
7. Сухомлинський В. О. Особистість учителя, педагогічний колектив і всебічний розвиток вихованців // Вибрані твори: У 5-ти т. – К., 1976. – Т.1. – С. 453.
8. Сухомлинський В. О. Особлива місія // Вибрані твори: У 5-ти т. – К., 1977. – Т.5. – С. 418–419.
9. Сухомлинський В. О. Розмова з молодим директором // Вибрані твори: У 5-ти т. – К., 1976. – Т. 4. – С. 100.
10. Сухомлинський В.О. Моя педагогічна віра // Вибрані твори: У 5-ти т.–К.,1977.– Т.5. – С. 397.